

Vinterfåglar Inpå Knuten 2018 – gråsiskans år

Vinterfåglar Inpå Knuten genomfördes i januari för 13:e året i rad. Totalt kom det in ca 18 000 rapporter, och som vanligt var talgoxen den talrikaste arten vid våra fågelmatningar. Likt de senaste åren kom blåmesen på andra plats, medan en så kallad invasionsfågel klättrade ända upp till tredje plats. Det var, inte oväntat, gråsiskan som med knapp marginal petade ner pilfinken till fjärde plats.

Topplistan, baserad på 17709 rapporter inkomna till och med 6 februari, ser ut på följande vis:

1	Talgoxe <i>Parus major</i>	116122
2	Blåmes <i>Cyanistes caeruleus</i>	93154
3	Gråsiska <i>Acanthis flammea</i>	85207
4	Pilfink <i>Passer montanus</i>	85011
5	Domherre <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	55521
6	Skata <i>Pica pica</i>	38620
7	Kaja <i>Coloeus monedula</i>	33759
8	Koltrast <i>Turdus merula</i>	33465
9	Grönfink <i>Chloris chloris</i>	33056
10	Gulsparv <i>Emberiza citrinella</i>	30808
11	Gråsparv <i>Passer domesticus</i>	29384
12	Nötväcka <i>Sitta europaea</i>	24210
13	Steglits <i>Carduelis carduelis</i>	16269
14	Grönsiska <i>Spinus spinus</i>	15469
15	Entita <i>Poecile palustris</i>	13528
16	Stjärtmes <i>Aegithalos caudatus</i>	13362
17	Större hackspett <i>Dendrocopos major</i>	12351
18	Sidensvans <i>Bombycilla garrulus</i>	11391
19	Nötskrika <i>Garrulus glandarius</i>	10790
20	Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	8882
21	Talltita <i>Poecile montanus</i>	8741
22	Kråka <i>Corvus cornix</i>	8686
23	Bergfink <i>Fringilla montifringilla</i>	8654
24	Stenknäck <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	8184
25	Tamduva <i>Columba livia</i>	7780
26	Svartmes <i>Periparus ater</i>	7577
27	Ringduva <i>Columba palumbus</i>	6992
28	Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	5850
29	Björktrast <i>Turdus pilaris</i>	4176
30	Fasan <i>Phasianus colchicus</i>	2822

Bortsett från invasionsarten gråsiska påminner ordningsföljden i listan mycket om föregående år. Det kan dock noteras att förra vinterns invasionsart, sidensvansen var

betydligt fåtaligare vid årets räkning. I januari 2017 noterades drygt 62 000 vilket gav en femteplacering. Det kan jämföras med drygt 11 000 och plats 18 detta år.

Ett annat sätt att se på förekomsten av våra vintergäster vid matningarna är antalet rapporter (matningar) som haft arten i fråga. Det ger en lista som skiljer sig ganska mycket från ovanstående. Det kan noteras att arter som normalt förekommer i flockar (som gråsiska och pilfink) återfinns längre ner på listan, medan sådana som normalt uppträder endast parvis eller med enstaka individer får en högre placering. Exempel på den sistnämnda kategorin är skata, nötväcka och större hackspett.

Även när vi ser på materialet på detta vis kan noteras att talgoxen är den vanligaste arten. Den förekom 2018 vid 97 % av alla fågelmatningar, medan blåmesen fanns vid 94 %, skatan vid 69 % och nötväckan vid 67 %. Noterbart är också att nästan varannan (47 %) av landets fågelmatningar fick besök av större hackspett.

1	Talgoxe <i>Parus major</i>	17107
2	Blåmes <i>Cyanistes caeruleus</i>	16674
3	Skata <i>Pica pica</i>	12301
4	Nötväcka <i>Sitta europaea</i>	11798
5	Koltrast <i>Turdus merula</i>	11207
6	Domherre <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	9477
7	Pilfink <i>Passer montanus</i>	9246
8	Större hackspett <i>Dendrocopos major</i>	8340
9	Gråsiska <i>Acanthis flammea</i>	8005
10	Grönfink <i>Chloris chloris</i>	6772
11	Entita <i>Poecile palustris</i>	5870
12	Nötskrika <i>Garrulus glandarius</i>	4386
13	Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	4268
14	Gråsparv <i>Passer domesticus</i>	4058
15	Gulsparv <i>Emberiza citrinella</i>	4015
16	Kaja <i>Coloeus monedula</i>	3873
17	Svartmes <i>Periparus ater</i>	3658
18	Talltita <i>Poecile montanus</i>	3275
19	Kråka <i>Corvus cornix</i>	3126
20	Grönsiska <i>Spinus spinus</i>	2936
21	Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	2918
22	Steglits <i>Carduelis carduelis</i>	2651
23	Ringduva <i>Columba palumbus</i>	2331
24	Stenknäck <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	2309
25	Stjärtmes <i>Aegithalos caudatus</i>	2232
26	Björktrast <i>Turdus pilaris</i>	1746
27	Sparvhök <i>Accipiter nisus</i>	1448
28	Tofsmes <i>Lophophanes cristatus</i>	1405
29	Tamduva <i>Columba livia</i>	1371
30	Trädkrypare <i>Certhia familiaris</i>	1311

Med stor sannolikhet hade vädret betydelse för den lägre frekvensen av rapportörer i år. Stora delar av södra Sverige hade mycket mildt väder och snöfritt under räkningshelgen vilket innebar att fåglarna hade lättare att finna mat ute i naturen. På sociala medier var det också många som nämnde att de inte deltog i år eftersom de inte hade några fåglar vid sina matningar. Det finns också tydliga skillnader i rapporteringsfrekvensen mellan norra och södra Sverige. Minskningen är klart störst i södra Sverige, medan rapporteringsfrekvensen tvärtom ökade i de båda nordliga länen (+4 % i Västerbotten och +22 % i Norrbotten). För hela Norrland blev det i genomsnitt en marginell ökning (+1%), medan rapporteringen minskade i både Svealand (-13 %) och Götaland (-16 %).

Men tittar man närmare på siffrorna, verkar det som att det även finns en annan faktor bakom det minskande antalet fåglar. För den talrikaste arten talgoxen är det genomsnittliga antalet per rapport i det närmaste det samma i år som i fjol när det gäller länen i Norrland, medan antalet minskat från i fjol till i år med mellan 10 och 15 % i Svealand och norra Götaland och med mellan 20 och 40 % i södra Götaland (-19 % i Halland, -37 % i Blekinge och -39 % i Skåne). Det är inte utan att man misstänker att denna kraftiga tillbakagång också avspeglar en verklig populationsminskning. Den minnesgode kommer kanske ihåg att häckningssäsongen 2017 var dålig med låg reproduktion hos flera tidigt häckande småfågelarter i södra Sverige. Detta framgick av såväl holkprojekt som i ringmärkningen vid Falsterbo fågelstation.

Det är just det genomsnittliga antalet fågelindivider per rapport som vi genom åren använt för att följa vinterfåglarnas variationer. Förutom att detta mått kan användas för att se svängningar mellan åren, kan det också användas för jämförelser med "normalår", dvs. det genomsnittliga antalet individer per rapport för de föregående åren (2006–2017).

En jämförelse mellan årets resultat och genomsnittet åren 2006–2017 ser ut på följande vis för de tio talrikaste arterna. De arter som minskat jämfört med genomsnittet markeras med rött, medan de som ökat markeras med grönt.

	2018	Ø 2006–2017
Talgoxe	6,6	7,8
Blåmes	5,3	5,3
Gråsiska	4,8	1,6
Pilfink	4,8	5,5
Domherre	3,1	2,8
Skata	2,2	2,5
Kaja	1,9	1,9
Koltrast	1,9	2,5
Grönfink	1,9	3,8
Gulspurv	1,7	3,7

Sannolikt beror flertalet av minskningarna på tillfälliga variationer, men för grönfinken och gulsparven har trenderna nu pekat nedåt i flera år. Även Svensk fågeltaxerings material visar tydligt nedåtgående trender för dessa båda arter (såväl under häckningstid som vid vinterräkningarna). I grönfinkens fall är orsaken sjukdomen gulknopp som grasserat i landet sedan 2008, medan orsakerna till gulsparvens tillbakagång inte är lika lättfunna. Det ligger

dock nära till hands att misstänka att gulsparven missgynnats av utvecklingen inom jordbruket.

I ett så stort och avlångt land som Sverige, dessutom med betydande skillnader i vinterklimat, varierar naturligtvis vinterfågelfaunan. Icke desto mindre var talgoxen den talrikaste arten i 14 av de 21 länen under årets räkning. Undantagen utgjordes av Jämtlands län (domherre), Värmland, Västra Götaland och Jönköpings län (gråsiska), Halland och Skåne (pilfink) samt Blekinge (bergfink). Domherren har så gott som varje år sitt starkaste vinterfäste i landet i Jämtland, och i år rapporterades i genomsnitt drygt 11 domherrar från fågelmatningarna i Jämtland och Härjedalen. När det gäller gråsiskan antyder årets fyndbild att rörelsen genom landet gått i västlig eller sydvästlig riktning eftersom den inte finns bland de tio talrikaste arterna i Skåne, Blekinge och Gotland. Pilfinken har varit den talrikaste arten i Halland och Skåne under i stort sett alla år som denna räkning genomförts. Slutligen har vi då bergfinken i Blekinge, och den kan kräva ett eget litet kapitel.

Redan under senhösten rapporterades förekomst av mycket stora bergfinkflockar från Blekinge. Anledningen var att länets bokskogar formligen dignade av bokollon. Efter hand rörde sig bergfinkflockarna västerut genom länet. Vid räkningen sista helgen i januari var de koncentrerade till västra Blekinge och nordöstra Skåne. I dessa områden var även stenknäcken ovanligt talrik denna vinter. I flera av kommunerna i detta område hörde faktiskt stenknäcken till de allra talrikaste arterna.

En annan finkfågel, bofinken, uppträdde i år betydligt talrikare i norra Sveriges jordbruksmarker än annars, vilket också avspeglas i Vinterfåglar Inpå Knuten. Det gäller bofinken som noterades med 155 ex. i Norrbotten och 604 i Västerbotten. Det är i båda fallen betydligt fler än vad som räknats någon gång tidigare i dessa sammanhang, något som kan förefalla märkligt med tanke på att det varit både kallt och snörikt i norr. Svaret ligger möjligen i det faktum att betydande mängder spannmål fick lämnas oskördad under hösten på grund av regn, och att denna stora födotillgång lockade bofinkar att stanna kvar. När sedan snön lagt sig över fälten, har bofinkarna sökt sig in till fågelmatningarna.

Likt tidigare år sticker även Gotland ut genom att koltrasten är den näst talrikaste arten (efter talgoxe) samt att svartmesen återfinns på topplistan. Ser vi till landet i stort brukar svartmesen återfinnas runt 25:e plats, men på Gotland finns den i år på 8:e plats. Anledningen till denna framskjutna placering är att tre andra mesarter (entita, tallita och tofsmes) saknas på Gotland, vilket innebär att den lilla svartmesen får betydligt mindre konkurrens.

Slutligen ytterligare några ord om årets invasionsfågel, gråsiskan. Vid jultid fångades en ringmärkt gråsiska på Skagens fågelstation i norra Danmark. Denna gråsiska visade sig vara märkt i nordöstra Kina hösten 2016. Den hade alltså sedan dess tagit sig genom hela Sibirien och europeiska Ryssland innan den nådde Skandinavien. Det visar att gråsiskornas invasionsrörelser inte enbart går i nord-sydlig riktning utan även i öst-västlig. Att det även kan handla om rörelser från väster till öster visas av tidigare återfynd i Kina av gråsiskor märkta i Belgien, Norge och Finland.

Anders Wirdheim